

ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА СУСПІЛЬСТВА Й ДЕРЖАВИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

FORMATION OF SECURITY ENVIRONMENT OF SOCIETY AND STATE IN NOWADAYS CONDITIONS

Копилов Е.В., викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена висвітленню існуючих проблем формування безпекового середовища в державі. Відсутність чіткої межі між внутрішніми та зовнішніми загрозами є ознакою сучасного безпекового середовища. В умовах дестабілізації міжнародного простору безпеки існує погроза реалізації безпекових ризиків. Так, Європейська інтеграція є важливою складовою процесу глобалізації сучасного світу та продовження шляху модернізації західної цивілізації. Можливе рішення європейських політиків щодо прискорення прийняття України до ЄС в рамках існуючої процедури або розробка спеціальної процедури вступу України створить унікальний прецедент в історії Євросоюзу. Орієнтуючись на європейську модель розвитку, Україна позиціонує себе як європейська держава, яка спроможна зробити вагомий внесок у розбудову економічної та політичної систем. Проблему національного розвитку України необхідно розглядати з погляду її історичного розвитку та національної ідеї з урахуванням реальних перспектив у глобалізованій геополітичній структурі світу. Потенціал регіонального співробітництва надає необхідні додаткові важелі протидії викликам глобалізації, внаслідок чого необхідно забезпечити внутрішню збалансованість інтересів громадян і виступати консолідовано перед зовнішнім світом. Визначення системи національних інтересів України має урахувати історичний досвід її національного та державного розвитку, а також всі аспекти сучасної геополітичної, історико-культурної, цивілізаційної ситуації, питання економічного, політичного, соціального та інтелектуального життя. З урахуванням цього необхідно виробити та втілити в життя власну модель орієнтації у світовому просторі та власний погляд на події, які відбуваються у сучасному світі. В умовах глобалізації необхідно використати переваги моделі для власного розвитку, тоді як залишаючись об'єктом дії зовнішніх сил можуть настати негативні наслідки.

Ключові слова: глобалізація, євроінтеграція, дезінформація та фальсифікація, безпекове середовище, безпекові ризики, національна безпека, безпекова та оборонна політика, політична система, іноземне втручання, міжнародний правопорядок, міжнародні злочини, міжнародні структури безпеки, національна ідентичність, послідовна політика, геополітична структура світу, ресурсні можливості, модель розвитку, національна ідея, інтелектуальний потенціал.

The article is devoted to highlighting the existing problems of forming a security environment in the country. The lack of a clear line between internal and external threats is a sign of today's security environment. In conditions of destabilization of the international security space, there is a threat of security risks. Thus, European integration is an important component of the process of globalization of the modern world and a continuation of the path of modernization of Western civilization. The possible decision of European politicians to accelerate Ukraine's accession to the EU under the existing procedure or the development of a special procedure for Ukraine's accession will set a unique precedent in the history of the European Union. Focusing on the European model of development, Ukraine positions itself as a European state that can make a significant contribution to the development of economic and political systems. The problem of Ukraine's national development must be considered in terms of its historical development and national idea, taking into account the real prospects in the globalized geopolitical structure of the world. The potential of regional cooperation provides the necessary additional levers to counter the challenges of globalization, as a result of which it is necessary to ensure the internal balance of interests of citizens and to act in a consolidated manner before the outside world. Determining the system of national interests of Ukraine should take into account the historical experience of its national and state development, as well as all aspects of modern geopolitical, historical, cultural, civilizational situation, economic, political, social and intellectual life. With this in mind, it is necessary to develop and implement their own model of orientation in the world space and their own view of events taking place in the modern world. In the context of globalization, it is necessary to take advantage of the model for its own development, while remaining subject to external forces can have negative consequences.

Key words: globalization, European integration, misinformation and falsification, security environment, security risks, national security, security and defense policy, political system, foreign intervention, international law, international crimes, international security structures, national identity, consistent policy, geopolitical structure, world geopolitical structure, resource opportunities, development model, national idea, intellectual potential.

У сучасному глобалізованому суспільстві негативні наслідки глобалізації вражають державу, яка залишилася поза межами простору розвинених країн світу. Україна знаходиться на стику країн, які отримують переваги глобалізації, і тих, які зазнають її негативних наслідків. Неможливість швидкої інтеграції України до Європейського Союзу перетворює її на плацдарм для з'ясування стосунків між Заходом і Сходом. Ситуація невизначеності, у якій опинилася Україна, диктує свої правила гри, за якими держава має балансувати та здійснювати послідовну політику. Але упродовж останніх років Україна все ж проводила її недостатньо інтенсивно і послідовно та постійно піддавалася зовнішньому тиску. В умовах дестабілізації міжнародного простору безпеки це давало змогу підвищення вірогідності реалізації безпекових ризиків.

Процеси глобалізації безпосередньо впливають на безпекову та оборонну політику провідних країн світу, що ставить перед нашою державою завдання визначити характер сучасних викликів і загроз для її національної безпеки. В умовах сьогодення Україна зіткнулася з протиріччями, а саме – інтереси становлення і зміцнення

державності в країні вимагають інтенсифікації процесів культурного відродження і розвитку національної ідентичності, але процес модернізації соціально-економічної системи потребує відкритості країни, внаслідок чого суспільство стає об'єктом політичних, економічних, соціальних і культурних впливів. Істотною відмінністю сучасного міжнародного середовища безпеки є та обставина, що нації сьогодні зіштовхуються, скоріше, з ризиками і небезпеками, аніж із ворогами, що є величезним зрушенням у їхній власній природі [1].

В провідних сферах життєдіяльності України з часу оголошення її незалежності завжди існували загрози. Так, до зовнішніх загроз відносяться територіальні претензії, зовнішній тиск на політику, іноземне втручання у внутрішні справи, зовнішні дії, спрямовані на послаблення економічного суверенітету, інформаційні спеоперації проти стабільності та встановлення зовнішнього контролю за її інформаційним простором. До внутрішніх загроз відносять низький рівень розвитку економіки, корупцію, політичну нестабільність, демографічну деградацію, слабкість державних інститутів, військово-полі-

тичні загрози національним інтересам і безпеці. До них можна віднести кризи у постачанні і транзиті енергоносіїв, зовнішню підтримку внутрішньої нестабільності, тощо.

Згідно зі статистикою, найбільш корумпованими українці вважають ті інституції, які покликані боротися з корупцією: суди (66 %), правоохоронні органи (64 %), державну службу (56 %), сферу охорони здоров'я (54 %), парламент (53 %), політичні партії (45 %), ЗМІ (22 %), громадські організації (20 %) [2].

Над проблематикою запобігання корупції на сьогодні працюють науковці, громадськість, міжнародні організації, проте однієї думки стосовно формування ефективних механізмів запобігання та подолання корупції не існує. Слід зазначити, що відсутність чіткої межі між внутрішніми та зовнішніми загрозами є ознакою сучасного безпекового середовища.

Заперечуючи можливість всеохоплюючого домінування США на світовій арені, Росія прагне до створення багатополосного світового порядку, де буде диктат однієї держави чи групи держав. Але разом з тим, РФ у сподіванні на підтримку Китаю та Індії продовжує вважати регіони свого близького оточення зоною геополітичного впливу. Російська зовнішньополітична доктрина припускає силове втручання «на захист» російськомовного населення в інших державах колишнього СНД. За існуючих умов характерною ознакою зовнішньої політики Російської Федерації є нагнітання обстановки недовіри, намагання силою утримати геополітичний контроль за ситуацією в межах пострадянського простору, що суперечить євроінтеграційному курсу України та політиці низки інших держав – її партнерів. В основі цього конфлікту, так само як і кризових ситуацій в українсько-російських відносинах, лежить конфлікт цінностей – системи державницького авторитаризму в РФ та системи демократичних цінностей в Україні. У контексті російської геостратегії Україна має увійти в інтеграційне формування на пострадянському просторі під домінуванням Росії. Російський президент Володимир Путін признав незалежність т. з. самопроголошених «ДНР» і «ЛНР» та надав наказ надавати їм всляку допомогу у вигляді договорів про дружбу та співробітництво, що призвело до повномасштабного вторгнення російських військ на територію України [3].

Відкритий воєнний напад Росії, за підтримки Білорусі, на Україну, розпочато о 03 годині 40 хвилин 24 лютого 2022 року. Вторгнення є продовженням російсько-української війни, розв'язаної Росією у 2014 році, участь у якій Росія постійно заперечувала. З першого дня вторгнення Росія порушує правила ведення війни і масово чинить воєнні злочини, а саме – масові вбивства, катування та гвалтування мирного населення, руйнування житлової інфраструктури, мародерство та вивіз продовольства, викрадення, катування українських та міжнародних журналістів, політиків і громадських діячів, депортація українських громадян, використання заборонених видів боєприпасів та хімічної зброї, створення екологічної та радіаційної небезпеки.

Ще глобальнішим на тлі російської військової присутності в регіоні видається блокування агресором морських торговельних портів України. Через широкомасштабну російську агресію шість морських портів: Південний, Миколаїв, Ольвія, Одеса, Чорноморськ та Білгород-Дністровський – не можуть приймати й відправляти вантажі. Порти Маріуполя, Бердянська, Скадовська, Херсона взагалі закриті у зв'язку з їхнім тимчасовим захопленням. У мирний час понад 75 % зовнішнього товарообігу України відбувалося через морські шляхи. Через порти, які нині або закриті, або заблоковані, проходило понад 90 % загального товарообігу. До війни Україна щомісяця експортувала до 5 млн тонн сільгосппродукції через порти Одеси та Миколаєва. 95 % експорту зернових та олійних

культур йшли через морські порти, 41 % валютної виручки Україна отримувала саме через експорт аграрної продукції [4]. Внаслідок блокування портів наразі існує реальна погрози настання світового голоду. Українські та міжнародні правозахисні організації відстежують та документують міжнародні злочини, вчинені російськими окупантами під час війни, а українська влада разом з багатьма іншими державами позивається проти РФ та її керівництва до міжнародних судів. Крім того, російська влада веде інформаційну війну і застосовує пропаганду, використовуючи дезінформацію та фальсифікацію – як спробу уникнути відповідальності за злочинні дії. Потужні бойові дії на території України тривають понад 90 днів. Країни Європи та США разом із Україною прагнуть до її перемоги та всіляко допомагають як фінансово так і поставками високоточної зброї, надають притулок біженцям.

США продовжують зберігати провідну роль у світових політичних процесах і концентрують увагу на вирішенні глобальних проблем, намагаючись позиціонувати себе, як арбітра стабільності міжнародної системи. Переорієнтація зовнішньої та оборонної політики США у напрямку Азійсько-Тихоокеанського регіону, яка спостерігається останніми роками, свідчить, що саме в цьому регіоні США вбачають свої головні безпекові виклики. Відносини з Китаєм набувають для США значення домінуючого зовнішньополітичного вектору.

Дослідження сучасних процесів у сфері міжнародних відносин довели, що національна безпека не може бути гарантована без тісної співпраці із впливовими міжнародними структурами безпеки, ефективність функціонування яких стримується недосконалістю існуючих механізмів міжнародного правопорядку. Високий рівень залежності економіки України від імпорту енергоносіїв становить суттєву загрозу національній безпеці, послаблює позиції у вирішенні економічних та соціальних питань. Для зниження рівня енергетичної залежності важливе значення має диверсифікація енергетичної політики, підвищення енергоефективності промисловості та комунального господарства, запровадження новітніх технологій, розвитку власного енергетичного потенціалу. Останнім часом до викликів «східної політики» ЄС додалися відносини деяких країн «Східного партнерства» з Китаєм, який виразно збільшує свою економічну присутність на цьому просторі, що окремо констатується у резолюції Європарламенту [5].

Регіональна політика України у глобалізаційному контексті є компліментарною, але вона проводиться недостатньо послідовно та піддається зовнішньому тиску. Потенціал регіонального співробітництва надає необхідні додаткові важелі протидії викликам глобалізації, внаслідок чого необхідно забезпечити внутрішню збалансованість інтересів громадян і виступати консолідовано перед зовнішнім світом. Визначення системи національних інтересів України має ураховувати історичний досвід її національного та державного розвитку, а також всі аспекти сучасної геополітичної, історико-культурної, цивілізаційної ситуації, питання економічного, політичного, соціального та інтелектуального життя. З урахуванням цього необхідно виробити власну модель орієнтації у світовому просторі та власний погляд на події, які відбуваються у сучасному світі. В умовах глобалізації необхідно використати переваги моделі для власного розвитку, тоді як залишаючись об'єктом дії зовнішніх сил можуть настати її негативні наслідки.

Наразі необхідне створення в країні системи національної безпеки, адекватної масштабам і загрозам глобалізаційного типу. Це в подальшому гарантує її виживання та розвиток в умовах глобалізації. Без розбудови такої системи входження у світовий політичний і економічний простір є проблематичним. На національному рівні це означає посилення внутрішніх спроможностей щодо протидії

глобалізаційним викликам і загрозам, на міжнародному – формування інтеграційних систем співробітництва.

Аналіз Конституції України свідчить, що питання національної безпеки та її забезпечення потребують негайного вдосконалення та уточнення. Перше згадування про національну безпеку в Конституції України містить стаття 18, яка установлює спрямованість зовнішньополітичної діяльності держави, далі – стаття 34 зазначає, що здійснення гарантованих конституційних прав може бути обмежено законом в інтересах національної безпеки. Відповідно, пункт 17 статті 92 Конституції України встановлює, що основи національної безпеки визначають винятково закони України. Пункт 1 статті 106 визначає, що Президент України забезпечує національну безпеку. Стаття 107 Конституції визначає, що РНБО України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України. Відповідно, до пункту 7 статті 116 Кабінет Міністрів України здійснює заходи щодо забезпечення національної безпеки. В окремих статтях Конституції визначено окремі складові безпеки, але не встановлено, що вони є складовими національної безпеки. Стаття 16 зазначає, що обов'язком держави є забезпечення екологічної безпеки, а стаття 17, – що забезпечення економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу, забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладено на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави [6].

В умовах повномасштабного російського вторгнення в Україну виникла пропозиція щодо прискореного вступу нашої держави до Європейського Союзу. Наразі процедура вступу до Європейського Союзу є чіткою та регламентованою і складається з декількох послідовних етапів, і деякі з них є досить тривалими, а набуття статусу кандидата на вступ не гарантує успішного завершення цього шляху. Практика розширення Європейського Союзу не знала прецедентів прийняття країни за прискореною про-

цедурою. Крім того, судячи із заяв на саміті ЄС 11 березня, деякі лідери країн-членів Європейського Союзу не підтримують застосування прискореної процедури для України. Позитивним сигналом саме для такого варіанта прискореної процедури є заяви про наявність домовленостей на рівні президентів України та Європейської комісії щодо прискорення набуття Україною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу/ Тобто прискорення вступу має бути обопільним процесом, в якому кожна сторона намагатиметься якомога швидше, але без втрати в якості, здійснити всі необхідні процедури для просування в напрямку набуття Україною статусу члена Європейського Союзу. Отже, можливе рішення європейських політиків щодо прискорення прийняття України до ЄС в рамках існуючої процедури або, що менш ймовірно, розробка спеціальної процедури вступу України буде спричинене радше політичними причинами, ніж перебуватиме в юридичній площині, та створить унікальний прецедент в історії Євросоюзу [7].

Європейська інтеграція України є важливою складовою процесу глобалізації сучасного світу та продовженням шляху модернізації західної цивілізації. Розвиток процесів консолідації Європи вимагає визначення своїх геополітичних і економічних інтересів на глобальному рівні та практичного формування орієнтованого на Європу економічного простору з відповідним включенням суміжних країн – партнерів у сферу європейських інтересів. Орієнтуючись на європейську модель розвитку, Україна позиціонує себе як європейська держава, яка спроможна зробити вагомий внесок у розбудову економічної та політичної систем. Проблему національного розвитку нашої держави необхідно розглядати з погляду її історичного розвитку та національної ідеї з урахуванням реальних перспектив у глобалізованій геополітичній структурі світу. Стратегія посилення позицій України у міжнародній системі повинна спиратися на підтримку міжнародного суспільства, існуючі ресурсні можливості, економічний, соціально-політичний, військовий та інтелектуальний потенціал.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гіденс Е. Нестримний світ: як глобалізація перетворює наше життя. Київ : Альтерпрес, 2004. С. 11–19.
2. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності у контексті сучасної антикорупційної стратегії : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2015. 480 с.
3. Путин подписал указы о признании «ДНР» и «ЛНР» URL: <https://faza.com/video/310729-putin-podpisal-ukazy-o-priznanii-dnr-i-lng> (дата звернення: 25.04.2022)
4. Армія інформ «Як припинити блокування морських портів України»: URL: <https://armyinform.com.ua/2022/05/17/yak-prypnyty-blokuvannya-morskyh-portiv-ukrayiny/> (дата звернення: 23.05.2022)
5. European Parliament resolution on the review of the European Neighbourhood Policy Eastern Dimension URL: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef//EP//TEXT+TA+P7- TA-2011-0153+0+DOC+XML+V0//EN&language> (дата звернення: 21.05.2022)
6. Конституція України: станом на 28 червня 1996 р. / Верховна Рада України. Київ 254к/96-ВР. № 30. 1996. 142 с.
7. Каба Д. Європейська правда міжнародна безпека та євроінтеграція України URL: <https://www.euointegration.com.ua/articles/2022/03/29/7136852/> (дата звернення: 12.05.2022).